

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Oslo, 01.september 2016

Høringssvar fra Norske Dansekunstnere til forslag til ny Lov om opphavsrett til åndsverk (Åndsverkloven)

Norske Dansekunstnere (NoDa) er et fagforbund og kunstnerorganisasjon opprettet i 1947. NoDa organiserer omlag 850 dansere, koreografer og dansepedagoger over hele landet.

I. Innledende bemerkninger

Norske Dansekunstnere (NoDa) tar vel imot forslaget til totalrevisjon av åndsverkloven. Vi setter stor pris på regjeringens uttalte målsetting om å styrke rettighetene til skapende og utøvende kunstnere, slik at disse i større grad kan leve av sin virksomhet. Forslaget bidrar også til en nødvendig styrking av skapende og utøvende kunstners posisjon i avtaleforhold overfor produsenter, utgivere og andre.

Vi hilser også velkommen de foreslåtte forenklingene av lovens oppbygning og innhold, som forhåpentligvis vil gjøre det enklere for brukerne å forstå og etterleve opphavsretten.

Vi vil i det følgende knytte merknader til enkelte av forslagene som har særlig innvirkning på våre medlemmers virke. For merknader til andre bestemmelser, vises til Kunstnernettverkets og Norwacos høringssvar.

II. Spesialitetsprinsippet

1) NoDa støtter forslaget om å klargjøre spesialitetsprinsippet innhold. NoDas medlemmer opplever gjennomgående å være den svake part i forhandlingene med produsenter og andre oppdrags- og arbeidsgivere, og har ofte valget mellom å akseptere dårlige lønns- og avtalevilkår eller å miste oppdraget. I en slik virkelighet gir spesialitetsprinsippet uvurderlig støtte.

2) Videre støtter vi tanken om å lovfeste spesialitetsprinsippet som bevisbyrderregel. Som i dag bør prinsippet naturlig nok gjelde også utøvende kunstners rettigheter i tillegg til opphaveres.

3) Vi vil imidlertid uttrykke sterk motstand mot regjeringens forslag om å begrense spesialitetsprinsippet anvendelse til overdragelser fra den originære rettighetshaver. Forslaget bryter etter vårt syn med gjeldende rett, hvor spørsmålet om hvorvidt prinsippet skal tilgodese også senere rettighetshavere (og dermed indirekte den originære rettighetshaver) beror på en konkret vurdering (se bl. a. Rognstad s. 345). Forslaget innebærer dermed at spesialitetsprinsippet rekkevidde innskrenkes sammenliknet med dagens situasjon.

Også konkrete forhold tilsier at det er sterkt behov for spesialitetsprinsippet som bevisbyrderegel også i senere ledd. Det er ofte flere avtaleledd på veien fra originær opphaver og til kunsten finner sine mange utnyttelsesformer. Et praktisk eksempel er koreografen som inngår avtale med produsenten av en danseforestilling, hvor produsenten igjen inngår avtale med en kringkaster om visning. Nettopp i slike tilfeller står originær rettighetshaver som en svak part, som i liten grad har kontroll med hvordan hennes rettigheter avhendes videre. Hensynene bak spesialitetsprinsippet – opphaverens personlige tilknytning til verket og opphaveren som den svake part – gjør seg etter vårt syn gjeldende med like stor kraft i denne sammenheng. På denne bakgrunn mener NoDa at uklarhet også i senere avtaler må tolkes i originær rettighetshavers favør.

4) Departementet kan med fordel klargjøre samvirket mellom den nye regelen og en eventuell lovfestet presumpsjonsregel om overgang av opphavsrett i ansettelsesforhold. Diskusjonen mellom hhv. arbeids- og oppdragsgivere og ansatte/oppdragstakere knytter seg erfaringsmessig typisk til omfanget av rettighetsovergangen. I slike tilfeller gir formålsvurderinger ofte begrenset veiledning, idet det ganske enkelt er tvil om de utnyttelsesformer det er snakk om ligger innenfor eller utenfor arbeidsgivers formål. Ved slik tvil vil spesialitetsprinsippet ha en viktig funksjon, ved at den avgjør slik tvil i opphaverens favør.

III. Rimelig vederlag

1) NoDa støtter sterkt opp om forslaget om innføring av en ufravikelig bestemmelse om rett til rimelig vederlag. Styrkeforholdet mellom dansekunstnere og de store produsentene har vært så skjevt så lenge, at det dessverre er blitt vanlig med åpenlyse ultimatum der dansekunstnerne får valget mellom å signere på full overdragelse av alle rettigheter uten ekstra vederlag, eller miste jobben. Vi håper den foreslåtte bestemmelsen kan få praktisk anvendelse i å motvirke og reversere denne praksisen.

2) Vi stiller oss imidlertid uforstående til departementets ønske om at forholdene på avtaletidspunktet skal legges til grunn ved vurderingen av hva som skal anses som rimelig vederlag. NoDa går ut fra at retten til vederlag vil kunne gjøres gjeldende på to stadier, hhv. ved avtaleinngåelse (hvor retten vil sikre at avtalen som inngås fremstår som rimelig på avtaletidspunktet) og på et senere tidspunkt (hvor etterfølgende forhold medfører at det avtalte vederlaget ikke lenger fremstår som rimelig). Departementets forslag fremstår som vanskelig å forstå dersom hensikten er å avhjelpe de sistnevnte tilfellene. NoDa henstiller til departementet å utforme bestemmelsen slik at etterfølgende omstendigheter kan tillegges vekt i tilfeller der disse medvirker til at det opprinnelig avtalte vederlaget fremstår som urimelig.

3) Videre anser NoDa at bestemmelsen absolutt også bør gjelde i ansettelsesforhold. Det kan lett tenkes tilfeller hvor opphavs- eller utøverrettigheter er overdratt som ledd i et ansettelsesforhold mot et avtalt vederlag som senere fremstår som urimelig. Vi har vanskelig for å se hvordan en slik urimelighet vil kunne avhjelpes ved bruk av det arbeidsrettslige regelverket, herunder tariffavtaler, som departementet viser til. Til departementets orientering har de fleste av NoDas medlemmer midlertidige ansettelser, uten å være omfattet av tariffavtaler, selv ikke ved engasjementer hos NRK. Vi har vanskelig for å se hvilke andre arbeidsrettslige instrumenter som vil kunne benyttes for å sikre rimelig vederlag.

Med henvisning til ovenstående ber vi departementet revurdere denne avgrensningen.

4) Enn videre ber vi departementet revurdere avgrensningen mot bruk av privat og/eller ideell karakter. Vederlagsvilkår i avtaler med f. eks. undervisningsinstitusjoner eller ideelle foreninger kan senere vise seg urimelige dersom de overdratte rettighetene på et senere tidspunkt utnyttes kommersielt.

5) Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt retten til rimelig vederlag bør gjelde erververe av rettigheter, vil vi påpeke at arvinger av rettigheter på mange måter befinner seg i samme situasjon som den originære rettighetshaveren, og NoDa kan ikke se tungtveiende hensyn for at ikke disse omfattes av den samme regelen. Vi ber derfor departementet revurdere avgrensningen på dette punktet.

IV. Tilbakefall av rettigheter

1) NoDa støtter departementets forslag om innføring av en generell bestemmelse om adgang for originære rettighetshavere til å ta tilbake rettigheter hvis de ikke utnyttes av erververen innen en bestemt tid.

2) Vi ber imidlertid departementet klargjøre at rettigheter som på denne måte tas tilbake, også kan utnyttes fritt av rettighetshaver, uten hensyn til eventuelle øvrige rettigheter som vedblir hos erververen. Erverver har i en del tilfeller argumentert med at lojalitetsplikten uansett står i veien for at tilbakeførte rettigheter kan utnyttes, da dette påstås å stå i et konkurranseforhold til erververs egen utnyttelse. For at en bestemmelse slik den som nå foreslås skal få reell betydning, ber NoDa om at det klargjøres at lojalitetsplikten mellom partene ikke er til hinder for at tilbakeførte rettigheter utnyttes. Departementet er indirekte inne på det i sitt notat (pkt. 6.7.3.4 annet avsnitt), men det bør etter vårt syn fremgå klart av lovforarbeidene, eventuelt lovteksten.

3) Videre tillater vi oss å sette spørsmålstegn ved at tilbakekallsadgangen foreslås begrenset til å gjelde tilgjengeliggjøringsretten. Dette setter rettighetshaver i en situasjon hvor erververen kan hindre rettighetshaver i å utnytte den tilbakekalte tilgjengeliggjøringsretten med henvisning til at erverver fortsatt har en eksklusiv rett til å fremstille eksemplarer. Vi ber om en tydeliggjøring av at erverver ikke kan hevde en selvstendig rett til eksemplarframstilling når tilgjengeliggjøringsretten er tilbakekalt.

4) Enn videre ber vi videre departementet klargjøre hvorvidt bestemmelsen også skal få anvendelse på avtaler inngått før den nye bestemmelsens ikrafttredelse.

V. Overgang av opphavsrett i ansettelsesforhold

1) Vi noterer oss at departementets hensikt med å lovfeste den ulovfestede regelen om overgang av opphavsrett i ansettelsesforhold er bl. a. er å skape klarhet mht. regelens nærmere innhold og legge til rette for en mer detaljert regulering av overgangens omfang i de enkelte avtaler. Videre registrerer vi at departementet uttrykkelig, og gjentatte ganger, understreker at en lovfesting ikke innebærer noen endring av gjeldende rett, herunder at en lovfestet regel ikke vil innebære at arbeidsgiver får større rettigheter enn hva som er forholdet etter den ulovfestede regelen. Hensikten bak en lovfesting fremstår i så måte som positiv.

Vi er imidlertid redd for at lovfestingen av denne regelen i praksis vil kunne få motsatt effekt av det departementet ønsker, ved at en del arbeidsgivere vil avstå fra å regulere opphavsrettsspørsmål i ansettelsesavtalen i tillit til at de får alle ønskede rettigheter i kraft av

lovbestemmelsen. Selv om en slik forståelse vil være forfeilet fra det rettslig ståsted, er vi redd for at dette vil kunne bli den praktiske konsekvensen.

Dersom departementet velger å fastholde forslaget om lovfesting, bør det etter vårt syn for det første presiseres, enten i selve lovteksten eller i proposisjonen, at utgangspunktet er at overgang av opphavsrett som hovedregel skal reguleres i avtaler. For det annet ber vi departementet gjøre en tilføyelse til bestemmelsen, hvor det fremgår at overgangen begrenses til ansettelsens formål, men "heller ikke mer", slik den ulovfestede regelen lyder i hht. Knophs maksime.

2) Etter vårt syn er det nødvendig med en klargjøring av hva som menes med første ledd, siste setning i den foreslåtte bestemmelsen, hvor det fremgår at rettighetsoverdragelsen begrenses til "bruksformer som kunne forutses da verket ble skapt". NoDa forstår departementet slik at det vil være formålet, slik dette fremstod for den ansatte på frembringelsestidspunktet, som skal legges til grunn ved vurderingen av rettighetsoverdragelsens omfang. Når rettighetsoverdragelsens omfang i ordlyden knyttes til bruksformer, og ikke formålet, som var kjent på frembringelsestidspunktet, ville det etter vår mening være nyttig med en presisering av hva departementet mener. Etter vårt syn er det formålet, som ikke nødvendigvis omfatter alle kjente utnyttelsesformer, som bør være førende for rettighetsovergangens omfang.

VI. Undervisningsunntaket

NoDa organiserer en rekke dansekunstnere som tilbyr danseundervisning. Det er derfor naturlig å knytte noen kommentarer til departementets forslag om endringer i bestemmelsen om fri fremføring i undervisning.

1. Departementets forslag

1) Når det gjelder departementets forslag om å lovfeste det som av enkelte omtales som klasseroms-doktrinen, vil vi begrense oss til å bemerke at så godt som all danseundervisning foretas i en klasseromssituasjon. Dersom departementets forslag fastholdes, men like fullt også i henhold til gjeldende rett (jf. også departementets gjennomgang i høringsnotatet), innebærer dette faktum nødvendigvis at all fremføring av innspilt musikk i forbindelse med danseundervisning ikke anses som en opphavsrettslig relevant handling, idet det skjer på det private område.

2) Enten vi legger gjeldende rett til grunn, eller departementets forslag, støtter NoDa departementets syn om at danseundervisning inngår i undervisningsunntaket for vederlagsplikt ved fremføring av musikk. Departementet skaper imidlertid noe uklarhet om forståelsen av undervisnings-begrepet gjennom sin henvisning til Gramos uttalelser om dette (høringsnotatet s. 135-136). Vi viser særlig til departementets antakelse om at "en del danseopplæring har utviklet seg til å bli en treningsform i konkurranse med en rekke andre trenings- og fritidsaktiviteter". Det er ganske enkelt ikke riktig at det har vært en slik utvikling innen danseopplæring/-undervisning; Det som vel å merke medfører riktighet, er at en del treningssentre ol. de senere år har begynt å tilby danselignende øvelser som del av sitt trenings- og mosjonstilbud. Dette har imidlertid skjedd parallelt med, og ikke som substitutt for, tradisjonell danseundervisning.

3) Videre fremstår det som uklart for oss hva departementet mener med at "danseundervisning ikke lenger har en tilsvarende betydning i ungdomsopplæringen", og hva et slikt forhold i så fall er ment å ha av betydning for undervisningsfritaket. Vi vil her få

påpeke at danseundervisning, så lenge vi har hatt en åndsverklov i Norge, primært har vært tilbudt av private aktører, i form av profesjonelle dansere og dansepedagoger og institusjoner etablert av disse. Historisk sett har all scenisk dans sprunget ut fra enkeltkunstnere som gjennom private skoler rekrutterte dansere til profesjonelt virke, fra 1800-tallet og frem til Statens balletthøyskole ble stiftet i 1979. Fremdeles den dag i dag er det de mange private danse- og ballettskolene som ivaretar det meste av rekrutteringen blant barn og unge til dansefeltet i Norge. I det siste tiåret har også den offentlige kulturskolen bidratt til denne utdanningen.

4) NoDa har selvsagt forståelse for at det må trekkes en grense mellom vederlagsfri danseundervisning og annen virksomhet som ikke kan henføres under undervisningsbegrepet slik det er definert i åvl. Vi tillater oss i det følgende å gjøre nærmere rede for hvilke kriterier som det er etter NoDas syn er naturlig å anvende ved en slik grensedragnings. Som departementet er kjent med, har det over lengre tid pågått en tvist mellom flere av NoDas medlemmer som driver danseskoler og Gramo om disse spørsmålene. For å unngå fremtidige tvister om dette, vil det slik vi ser det være hensiktsmessig om departementet i proposisjonen klargjør sitt syn på disse kriteriene.

2. Nærmere om de ulike undervisningsformene

2.1 Ikke-vederlagspliktig bruk

Undervisning i teknikker innenfor scenisk dans er etter NoDas oppfatning *undervisning* i tradisjonell forstand, og bør ikke utløse vederlagsplikt. Scenisk dans er den danseformen som er laget for scenefremføringer med kunstnerisk innhold. Scenisk dans er bygget rundt tre hovedretninger, den klassiske balletten, moderne dans og jazzdansen. Innenfor disse retningene finnes en rekke anerkjente teknikker, som for eksempel den russiske Vaganova-teknikken innenfor balletten, og Graham-teknikken i moderne dans. Flere av teknikkene har sin egen nedskrevne syllabus. Pedagogene som underviser i ballett-/danseskolene i scenisk dans har høgskoleutdanning, eller tilsvarende erfaring i flere av disse teknikkene. Felles for alle teknikkene er at de har en pedagogisk faglig oppbygging, fra begynnernivå til profesjonelt nivå. Timene inneholder både teknisk dansetrening og undervisning i kunstnerisk fremføring av en dansekombinasjon (øvestykke).

Elevene melder seg på kurs som går over ett eller to semestre av gangen hvor elevene velger blant hovedretningene og nivå. Et slikt opplegg gir grunnlag for progresjon og videreutvikling, noe som vil være en viktig og grunnleggende faktor for å skille denne virksomheten fra virksomheten som kan anses å falle utenfor den vederlagsfrie bruk slik som nevnt nedenfor.

Elever som følger undervisningen over tid får faglig grunnlag for formell utdanning ved høyskolene, og en profesjonell karriere som dansekunstner.

Typiske elementer ved danseundervisning som etter vårt syn kvalifiserer til vederlagsfrihet, kan oppsummeres slik:

- faget som undervises er et kunsthøgskolefag med lang tradisjon og flere forgreninger
- dansekunstnere rekrutteres fra disse danse- og ballettskolene til høyere utdanning og en profesjonell karriere i faget
- danseundervisningen inneholder faglig progresjon
- elevene har mulighet til å avansere til høyere nivåer
- elevene melder seg på kurs som går over ett eller to semestre av gangen

Vi kan også legge til at mange av skolene tilbyr spesielle opplegg for talentutvikling.

2.2 Vederlagspliktig bruk

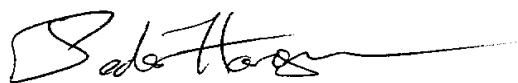
Enkelte former for danseundervisning faller slik NoDa ser det utenfor lovens undervisningsbegrep, og bør utløse vederlagsplikt. Dette gjelder typisk timer som er satt opp som drop-in-timer, andre er de rene trimklassene. Disse timene vil ha mer likhet med de trimklassene man har tilgang til som medlem av treningssenter som Elixia og SATS. Timene på disse treningssentrene er gruppetimer hvor treningseffekten står i fokus. Det foreligger ingen kriterier for å delta på disse timene. Det er normalt ikke et formål med progresjon, sett bort i fra det rene treningsutbyttet. Slike timer bærer således mindre preg av undervisning med faglig progresjon som mål, og vil kunne utløse vederlagsplikt.

Oppsummert er det etter vårt syn en forutsetning for vederlagsplikt at dansetimene

- er satt opp som drop in-timer og er rene trimklasser uten faglig progresjon, evt.
- er trimkurs uten faglig progresjon, og
- at det faktisk brukes innspilt musikk i timen.

Avslutningsvis vil vi igjen vise til høringsvaret fra Kunstnernettverket, og fra Norwaco. Med håp om at kunstnere bedre skal kunne leve av sin virksomhet, ønsker vi departementet lykke til med å styrke vernet av rettighetshavere!

Vennlig hilsen Norske Dansekunstnere
forbundet for dansere, koreografer og pedagoger



Peder Horgen
forbundsleder

sign.

Grete Valstad
generalsekretær